

ДОКТРИНА У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ АКТІВ ЄС У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ ДО СПІРНИХ ПРАВОВІДНОСИН*

<...>

133. Стаття 9 Конституції України передбачає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

134. Порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України, встановлює Закон “Про міжнародні договори України”, ст. 19 якого передбачає, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

135. 24.09.2010 Україна приєдналася до Договору про ЄС (приєднання набрало чинності 01.02.2011).

136. Згідно зі ст. 3 Договору про ЄС для цілей ст. 2 Договору діяльність ЄС охоплює, зокрема:

а) запровадження Договірними Сторонами нормативно-правової бази Європейського Співтовариства з енергетики, навколишнього середовища, конкурентної політики та відновлюваних джерел енергії, як описано у розд. II Договору про ЄС, що враховує як інституційну структуру ЄС, так і конкретну ситуацію в кожній з Договірних Сторін, як описано в розд. II Договору про ЄС;

б) встановлення певної регуляторної системи, що дозволяє ефективно функціонування ринків енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, на територіях Договірних Сторін і частині території Європейського Співтовариства та охоплює створення єдиного механізму трансграничної передачі та (або) транспортування енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, й здійснення нагляду за одностороннім дотриманням заходів з безпеки (далі – механізм функціонування ринків енергопродуктів і матеріалів, для транспор-

* Витяг із Постанови Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 3 листопада 2023 р. у справі № 918/686/21 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/115858927>> (дата звернення: 25.01.2024).

тування яких використовуються мережі), як описано в розд. III Договору про ЄС;

с) створення Сторонами ринку енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, без внутрішніх кордонів, у тому числі координацію взаємодопомоги у разі серйозних порушень у функціонуванні енергетичних мереж або зовнішніх пошкоджень, яка може охоплювати досягнення спільної енергетичної зовнішньоторговельної політики (далі – створення єдиного енергетичного ринку), як описано в розд. IV Договору про ЄС.

137. Згідно зі ст. 5 Договору про ЄС ЄС дотримуватиметься нормативно-правової бази Європейського Співтовариства, описаної в розд. II, що враховує як інституційну структуру цього Договору, так і конкретні умови кожної з Договірних Сторін з урахуванням необхідності забезпечення високого рівня захисту інвестицій та їхнього найоптимальнішого залучення.

138. При цьому, за ст. 11 Договору про ЄС, яка міститься у розд. II, “нормативно-правова база Європейського Співтовариства з енергетики” для цілей цього Договору означають: i) директиву Європейського парламенту й Ради Європи 2003/54/ЄС від 26.06.2003 стосовно загальних засад функціонування внутрішнього ринку електроенергії, ii) директиву Європейського парламенту й Ради Європи 2003/55/ЄС від 26.06.2003 стосовно загальних засад функціонування внутрішнього ринку природного газу та iii) постанову Європейського парламенту й Ради Європи 1228/2003/ЄС від 26.06.2003 стосовно умов доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії.

139. Такі положення наведені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 03.08.2022 у справі № 910/9627/20, на яку посилався скажчик.

140. При цьому Велика Палата Верховного Суду у п. 8.9 наведеної постанови також зазначила, що, *приєднавшись до Договору про ЄС, Україна прийняла на себе зобов’язання дотримуватися встановлених цим Договором положень та нормативно-правової бази щодо передачі енергопродуктів та матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі.*

141. В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованою Україною відповідно до Закону № 1678-VII від 16.09.2014 (гл. 1 “Співробітництво у сфері енергетики, включаючи ядерну енергетику” розд. V “Економічне та галузеве співробітництво”), сторони домовилися продовжувати та активізувати існуюче співробітництво у сфері енергетики з метою підвищення енергетичної безпеки, конкурентоспроможності та стабільності, що є необхідним для просування економічного зростання та досягнення прогресу у напрямку ринкової інтеграції, в тому числі шляхом поступового зближення в енергетичному секторі.

142. Додатком XXVII до Угоди про асоціацію передбачено імплементацію Директиви 2009/73/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС.

143. У ст. 53 Директиви 2009/73/ЄС передбачено, що Директива 2003/55/ЄС скасовується з 03.03.2011 без шкоди зобов’язанням держав-членів щодо гра-

ничних строків для транспонування та застосування зазначеної Директиви. Посилання на скасовану Директиву мають вважатися посиланнями на цю Директиву та читатися згідно з таблицею відповідності, поданою в Додатку II.

144. З наведеного вбачається, що положення Директиви 2003/55/ЄС не підлягають імплементації. Натомість у тих випадках, коли законодавство, зокрема, міжнародні договори містять посилання на Директиву 2003/55/ЄС, застосуванню підлягають відповідні положення Директиви 2009/73/ЄС.

145. Щодо посилання скаржника на необхідність прямого застосування положень директив ЄС до спірних відносин Верховний Суд зауважує, що директиви є правовими актами ЄС, які ухвалюються відповідно до Договору про Європейський Союз і Договору про функціонування Європейського Союзу (консолідована версія 2010/С 83/01). У ст. 288 цього Договору вказано, що директива є обов'язковою щодо результату, якого необхідно досягти, для кожної держави-члена, якій її адресовано, проте залишає національним органам влади вибір форми та засобів.

146. Отже, на відміну від регламенту, норми якого прямо застосовуються у всіх державах-членах ЄС, Директива не є актом (інструментом) прямої дії, її норми мають бути імплементовані в національне законодавство, причому форми та засоби такої імплементації можуть бути різними. І лише якщо держава-член очевидно не виконує свої обов'язки із імплементації директив, то норми директиви можуть мати ефект прямої дії.

147. Більше того, *оскільки Україна не є державою членом ЄС її обов'язки з імплементації положень асquis ЄС, зокрема, її директив ЄС, до національного законодавства визначені міжнародними договорами. Щодо зазначених скаржником директив це Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 та Договір про ЄС.*

148. При цьому відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону “Про ринок природного газу” на виконання зобов'язань України за Договором про ЄС та Угодою про асоціацію, цей Закон спрямований на імплементацію актів законодавства Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики, а саме, Директиви 2009/73/ЄС; Регламенту (ЄС) 715/2009 про умови доступу до мереж транспортування природного газу та яким скасовується Регламент (ЄС) 1775/2005; Директиви 2004/67/ЄС про здійснення заходів для забезпечення безпеки постачання природного газу.

149. У постанові НКРЕКП “Про затвердження Кодексу газотранспортної системи” від 30.09.2015 № 2493 зазначається, що Кодекс ГТС ухвалений відповідно до статей 4 та 33 Закону “Про ринок природного газу”, а у самому Кодексі вказано про те, що він розроблений відповідно до Закону “Про ринок природного газу” (п. 1 гл. 1 розд. I Кодексу ГТС). *Тобто положення Закону “Про ринок природного газу” та Кодексу ГТС, які застосовувалися судом апеляційної інстанції, є такими, що в розумінні ст. 2 зазначеного Закону відповідають вимогам міжнародних актів, зокрема, Директиви 2009/73/ЄС (що скаржник не спростував).*

150. Схожі за змістом висновки містяться у постанові Верховного Суду від 29.03.2023 у справі № 914/2579/19 і Об'єднана палата не вбачає підстав для відступу від них.

151. Об'єднана палата погоджується з доводами скаржника про необхідність застосування до спірних відносин Регламенту (ЄС) 312/2014 як такого, що був транспонований до національного законодавства України постановою НКРЕКП від 29.11.2019 № 2586 "Про транспозицію положень активів Європейського Союзу та Енергетичного Співтовариства на ринку природного газу України". Аналогічний висновок був зроблений у постанові Верховного Суду від 19.01.2023 у справі № 914/2441/21, яка була ухвалена після звернення скаржника з касаційною скаргою у цій справі, і на яку посилається скаржник у своїх поясненнях. Цей правовий висновок підлягає врахуванню в силу приписів ч. 4 ст. 300 ГПК (суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги у разі необхідності врахування висновку щодо застосування норм права, викладеного у постанові Верховного Суду після подання касаційної скарги). У цій постанові Верховний Суд вказав, що згаданий Регламент має застосовуватися з 01.12.2019, тобто з дати, коли набрала чинності постанова НКРЕКП № 2586.